

Recension

Annica Engström & Elisabeth Punzi (red.)

Mad Studies, kulturarv & konst

Anna Nygren

Den debatt som blossade upp på kultursidorna under hösten och vintern 2022 rörande Sara Meidells självbiografiska bok *Ut ur min kropp* (Norstedts, 2022), handlade kanske i första hand om ansvar – ett ansvar som på ett skevt sätt lades på en enskild person som förväntades hålla en distans till sin ätstörning – till det som skulle kunna benämnas som hennes galenskap. Men debatten blottade också något annat: ett slags lag för vem som tillåts ha en röst – i vilken fråga, samt när – och vilken kunskap som får uttryckas, räknas som kunskap, vilken erfarenhet som får benämnas. Meidell ansågs av många inte tillräckligt frisk för att kunna tala om anorexi. Hon var i fel tid (inte efter sjukdomen utan i) och hon pratade om fel sak (den egna upplevelsen). Boken beskrevs som farlig. Då hjälpte det inte fullt ut att Meidell redan var etablerad som kulturskribent, rösten blev ändå patologiserad.

Antologin *Mad Studies, kulturarv & konst* handlar om rösten, i den bemärkelsen – vem som kan ha en röst, vilken röst som räknas som röst, när och hur den får tala, eller kan höras. Genom ett slags spretighet som metod – antologin kombinerar det (semi-)akademiska och det personliga, essäer och dikter, bildkonst och dokumenterande foton – strävar denna bok efter att vidga synen på kunskap. Det handlar om vems kunskap som ses som värdefull och vem som får skriva historia, utifrån ett maktperspektiv. Texterna och bilderna i boken är till största delen gjorda av personer som själva har levd erfarenhet av att patologiseras och befinnas sig på psykiatriska avdelningar eller i en medicinsk kontext. Redaktörerna framhäver att de skriver utifrån dels *Mad Studies*, och dels *Kritiska kulturarvsstudier*, och att båda dessa discipliner handlar om att inta ett gräsrotsperspektiv, och att undersöka historien i syfte att förändra framtiden.

I relation till detta blir det relevant att fråga sig för vem denna text skrivs: perspektivet hör samman med riktningen. I och med spretigheten blir detta ytterligare brännande: ska dikten läsas med samma läsart som den analyserande och kritiska texten? Kommer boken i sig (åter-)upprätta gränser? Det är en fråga som också redaktörerna reflekterat över, de nämner att boken riskerar fortsätta den redan skrivna psykiatrins historia

– men risken är uppenbarligen värd att ta. Riktning blir också det filter genom vilket jag vill tänka kring konstverken i boken. Här beskrivs konsten som en gränsvarelse, mellan det terapeutiska och det utåtriktade. Kanske upplever jag att för stort fokus läggs på det terapeutiska – det att verken inte behöver bli ”färdiga” eller synliga. Jag hade också velat se all konst som riktad utåt, också den terapeutiska. Jag tänker att det här hade funnits utrymme för ytterligare diskussion, om konsten, marknaden – relationen mellan producent och konsument, vad kommunikation är och när den är. Frågan berörs i Carl Abrahamssons essä, men där är det åter de galna konstnärer som redan är etablerade i någon form av offentlighet som diskuteras. Kanske är det jag saknar ett ytterligare lager av kollektiv inom ramarna för boken – en läsning och ett svarande på de verk som finns där, som inte tidigare upplevts eller fått ett mottagande. För ja, att kritisera är också en ömsint handling här, det är att ta på allvar. Samtidigt är det svårt att skriva om den konstnärliga upplevelse på samma sätt eller med samma språk som när det gäller de reflekterande texterna.

Mad studies, kulturarv & konst är en samling texter som rör sig genom de komplexa begreppen, relationerna och överlappningarna person-kollektiv-struktur. Samtidigt som dessa komplexa begrepp igen och igen förankras i den konkreta fysiska platsen. Den plats där en är instängd. Den plats där en tvingas bygga sin egen mur, där en görs till sin egen fiende genom att det en görs avskrivs och omskrivs på premisserna att: *Du vet ingenting om dig själv, du vet inte vad som är bra för dig*. Detta kan yttra sig genom att, som exempelvis Gunnell Bergstrand vittnar om, den diagnos som ställs förblir okänd för en, och att vårdpersonal inte tror på en, eller som Gabriella Klintred skriver ”Vad psykos var, visste jag inte. Och ingen berättade” (s. 39). Platsen som sedan i den kollektiva historien (här ska det frågas: *vilket kollektiv?* eller *vilka tillhör kollektivet?*) sedan förskjuts, glöms bort rivs ner – vilket Nika Söderlund uppmärksammar i texten ”Den glömda kyrkogården”. Platsen är Sverige, oftast i närheten av Göteborg. Och det nämns flera gånger att det finns ett intersektionellt perspektiv, som eventuellt döljs. Det handlar om hur galenskapen definieras i en västerländsk kontext – medan andra

kontexter kan vara mer ”tillåtande”. Jag tänker att detta är ett komplext perspektiv som lätt kläms in som ett sätt att skapa perspektiv: det innehåller dels frågan om vem som ”har råd” att vara galen, hur olika diagnoser rasifieras, hur just västerländsk medicin drar gränser – men också risken att upphöja och exotisera ”andra” sätt att se på galenskap, hur maktobalanser innebär att utsatta grupper ofta ställs mot varandra i samhällsdebatten – vilket osynliggör dem i vars kroppar och liv flera perspektiv tvingas finnas och flera förtryck, liksom flera identiteter, möts. Detta behöver en egen bok.

Punzis och Engströms inledning berör frågan om språk och språk användande i antologin, de skriver: ”Begrepp och diagnoser som är baserade i en medicinsk tanketradition och praktik används inte. Ordet Mad är medvetet val för att det har en vardaglig klang” (s. 7). De menar att de engelska termerna ”mad studies” och ”mad people” är svåra att översätta till svenska, vilket de motiverar med att det inte riktigt låter bra. Jag tycker detta förtjänar ytterligare nyansering – eftersom det inuti varje ord, särskilt när ordet blir rubrik för en forskningsdisciplin, finns en hel filosofi och en hel världsbild. Inom ramarna för kursen och forskningsprojektet Autistiskt skrivande används termen autism – den term som är en diagnos, men där en autistisk rörelse också övertagit begreppet och använder det på andra eller egna premisser (även om dessa aldrig helt kan bortkopplas från den medicinska diskursen). Att på det sättet arbeta med och mot diagnosen, och synliggöra det genom att använda psykiatriens ord – dock parallellt med exempelvis begreppen ”neurodiversitet” och ”neuroqueer”, som omformulerar perspektivet på ”neuropsykiatriska funktionsnedsättningar” – innebär att acceptera att det finns en psykiatrisk och medicinsk diskurs som vi är beroende av: för vår självförståelse, för vår ekonomi, för vår överlevnad – men att samtidigt vägra låta patologiseringen bli en reducering. Jag tror att användandet av ordet ”mad” har liknande intentioner – men det ”vardagliga” som Punzi och Engström pekar på, placerar också förtrycket utanför medicinens maktsfär. Det är inte läkaren som ger diagnosen ”mad”, det är det icke-medicinska kollektivet bestående av grannar,

familj och så vidare. Detta kollektiv kan vara mer eller mindre accepterande av den person som är ”mad”, men användandet av ordet lägger fokus på den sociala kontexten utanför, eller kanske snarare på gränsen, till psykiatrin. Jacob Wenzler uttrycker i sitt bidrag en motvilja mot ordet: ”jag motsätter mig användningen av begreppet mad som beteckning på det jag skapar [...] men med det vill jag inte säga att jag själv inte har en galenskap” (s. 149). Wenzler ser sig själv som något annat – han använder sig av ordet kaos – och menar att själva galenskapen inte genererar något eller har ett arv. Jag tänker att det är något med orden som skaver och som komplicerar, just för att de bygger på identifikation och begär och relation till den som ser en genom en blick som reducerar men som en samtidigt blir bekräftad av i sitt lidande (det lidande orsakat av just blicken, och blickens omgivning). Brigit McWade, Damian Milton och Peter Beresford menar i artikeln ”Mad studies and neurodiversity: a dialogue” (*Disability & Society*, 2015) att de olika inriktningar som Mad Studies och Neurodiversity Studies utgör, vilka båda drivs av de forskare som själva identifierar sig som mad eller neurodivergenta, bör kunna driva en gemensam kamp (inom akademien). Samtidigt tänker jag, handlar det om så mycket mer än en kamp för att höras, det handlar om hur en förhåller sig till världen (vilket såklart inte är skilt från kampen, inte för oss som behöver kämpa). Det handlar om att vilja bli accepterad – eller att vägra, det handlar om avstånd och närhet, likhet och skillnad, om olika metoder för strukturellt språkligt våld och vilket av alla olika våldskapital en känner är mest påträngande.

Avslutningsvis lämnar *Mad studies, kulturarv & konst* mig hungrig (som i svältande, som i manisk, som i bulimisk, som i sökande, jagande). Jag har fått nudda vid så mycket: Vid platser och ord, vid subjekt och objekt och möjliga rhizom, vid skevningar och vridningar, ilska och gråt. Jag uppskattar spretigheten, men anser att det eventuellt inte finns tillräckligt verktyg för läsningen. Jag läser en antologi som har potential att vidga något – är det kunskapen? eller är ”kunskap” som koncept alltför snävt och kontaminerat? – och jag hoppas på fortsättningar i tusen olika riktningar.

Citera den här artikeln: Anna Nygren. 2023. Annica Engström & Elisabeth Punzi (red.). *Mad Studies, kulturarv & konst. Kulturella Perspektiv*, vol. 32. s. 1-2.

Mottagen: 29 april 2023   **Accepterad:** 20 juni 2023   **Publicerad:** 18 augusti 2023

Copyright: © 2023 Författaren/författarna. Detta är en Open Access-artikel som distribueras enligt Creative Commons, licens CC-BY 4.0, som tillåter obegränsad användning, distribution och reproduktion i samtliga medieformat, förutsatt att ursprunglig(a) författare och källa uppges. Se <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Kulturella Perspektiv – Svensk etnologisk tidskrift, ISSN 1102-7908, är en expertgranskad Open Access-tidskrift som publiceras av Föreningen Kulturella Perspektiv.

OPEN ACCESS